

DEJAVU. Sukutarinoita naisten näkökulmasta

Sarja Knaappien perilliset

Käsikirjoitus 20.5.2020

Jaana Vainio-Utriainen

Luku 2.

LAHDEN KARTANO 1790

MARIA Davidsdotter ja

Torppari Johan ANDERSSON

Lahden Kartanon torppari JOHAN ANDERSSON s. 1771-?

Lahden Kartanon torpparin tytär, morsian

MARIA DAVIDsdotter n. 1760-?

Lapset ANNA Maria DAVIDsdotter* 1794-1861, Alexander Johansson s. 1797 ja mahdollisesti lastenkirjoissa mainittu poika Gabriel 1794 ?

*Marian avioton tytär, jolle isoisä David Andersson antoi sukunimensä ennen vihkimistä

JOHAN: isä Lahden Kartanon torppari ANDERS Johansson s. 1743 ja äiti, vaimo Maria Sigfridsdotter s. 1746 sekä lapset: Johan Andersson s. 1771, Eric Andersson s. 1776, Anders Andersson s. 1783

MARIA: isä Lahden Kartanon torppari DAVID Andersson 1734-1804 ja äiti morsian KSENIA Maria s. 1740 sekä tytär MARIA Davidsdotter s. 1760

Torppari Davidin isä Anders menehtyi hinkuuskään ja leskiäiti Maria Andersson jäi asumaan pojan kanssa Kartanon torppaan kunnes 72-vuotiaana poisnukkui levottomina kapinavuosina vanhuuteen. Maria D. äiti Ksenia oli Lahden Kartanon rusthollin torppariperheen nuorin tytär ja toimi Davidin torpassa piikatyttönä ennen Maria Davidsdotterin syntymää ja vihkiäisiä. Ksenia tippui ratsastusretkellä hevosen selästä selkäkipuun, johtuen oletettavasti pyelonefriitistä, josta hän ei täysin toipunut.

ISBN 978-952-68309-8-8 (Osa 2)

ISBN 978-68309-7-1 (koko teos)

Kannen kuva (muokattu): www 1700-l. lipas

Copyright kirjoittajan, kaikki oikeudet ilman tekijän lupaa kielletty.

Sukutarinat ovat faktaperustaista fiktiota, joista vastaa kirjoittaja.

Mahdolliset perustellut kommentit: jaana.v.utriainen@gmail.com

Lahden Kartano, Hollolan kunta

Anno Domini 1790

Maria Davidintyttären kymmenvuotispäivänä Lahden Kartanon ratsutilan torppari antoi tyttären tyttarelle lahjaksi puisen lippaan ja avaimen, joka oli kuulunut Marian äidille Ksenia Marialle. Paikallinen puuseppä valmisti niitä lähikylän tyttöjen ja morsianten tilauksesta. Lippaaseen kerättiin myötäjaisrahoja, koruja ja ompelutarvikkeita; ristipistokehyksiä, joiden ompelumalleja Maria oli nähnyt ratsutilan kartanon naisväellä. Marian saama lipas oli säilytetty avaamattomana isovanhempien kamarin kaapissa. Avatessaan lippaan hän löysi sieltä kolikoita, hiuskamman, pitsinauhaa, punaista ja harmaata lankaa, neulan, kuivattuja kukan terälehtiä sekä pienen pyöreän kehyksen, johon oli pingotettu valkea pellavakangas; kankaaseen oli ommeltu Vanamon kukka, harmaa torpparinristi, kirjaimet K ja D sekä vuosiluku 1764. Maria säilytti lipasta isovanhempiensa perheessä nuoruusvuodet ja avainta hän piti kaulanauhassa päivin öin. Isoäiti oli kertonut Marialle Ksenian kohtalokkaasta ratsastusretkestä kalastajan tuvalle, mistä hänet löydettiin ja tuotiin Maria-tyttären kanssa kotitorppaan toipumaan. Ksenian toipumisen pitkittyessä David piti parhaana, että Maria kasvaisi aikuisikään äidin ja isovanhempien hoivissa, sillä torppari tarvitsi tilalla toimeliasta emäntää ja piikaa. Rohtona selkäkivuissa ja rakkaussurussa käytettiin rusthollitilalle Ruotsista tuotua Vanamoa. Aikuisikään saapuessa Maria palasi isänsä Davidin Kartanon tupaan Ksenia-äidin jäädessä levottomien kapinavuosien aikana ratsutilalle ikääntyvien vanhempiensa avuksi.

Samana keväänä Maria Davidintyttären päästessä ripille vietettiin Kartanon tuvassa isäntä Davidin juhluvuotispäiviä torppariväen keskuudessa. Maria ja velipuoli Anders autoivat juhlissa Lena Carlintyttären toimiessa emäntänä. Tuvassa asui myös ikääntynyt Maria-leski, joka usein totesi Marialle, että hän oli niin äitinsä oloinen ja näköinen – ja haikaili menneitä hyviä aikoja mielessään. Kartanon alueella elämä oli muuttunut levottomaksi kapinavuosien aikana, jolloin torppari- ja talonpoikaissäätö alkoi vahvistaa osuuttaan Ruotsin kuninkaanvallan sääty-yhteiskunnassa, joka käsitti aateliston sotilaineen, papiston, talonpojat ja torpparit, rengit ja piiat sekä itselliset. Maria oli hyvin tietoinen säätyjaosta, sillä hän oli seurannut rusthollin tilalla ja Kartanon alueella torppari- ja aatelissäätöjen elämää ja todennut säätyjen välissä kuin lasisen seinän, jonka läpi näki muttei ollut ylittäminen. Karmaksi Maria sitä tulkitsi ja tyytyi omaan kohtaloonsa. Vanhempien ja lähimmäisten elämä torppareina oli työntäyteistä niin rusthollissa kuin Kartanon alueella, jopa jännittävää, ruokaa oli riittävästi ja yhteistoiminnalla asiat sujuivat. Maria ei osannut odottaa elämältään enempää.

Lahden Kartanon pitkäaikainen tilanomistaja oli tehnyt kapinavuosina uusia vuokrasopimuksia torppareiden kanssa ja irtisanoi jopa pitkään toimineita perhekuntia. Kylän asukasmäärä oli miltei kolminkertaistunut muutamien vuosikymmenten aikana ja kilpailu taloista, töistä ja viljasta oli kiristänyt kylän ilmapiiriä. Kartanon alueella pitkään toiminut Anderssonin suku oli vahvasti mukana sopimuksia jatkettaessa, sillä heidät tunnettiin luotettavina ja hyvinä vuokraviljelijöinä. Torppari David perheineen jatkoi sopimusta, joka takasi heille kodin, toimeentulon ja tulevaisuuden. Huonosti kävi monille hyvälle perheille, joka harmitti Davidia kyläkokouksissa, missä hän vahvasti ilmaisi oman kantansa suullisista sopimuksista ja uudistuksista – painottaen, että monet perheet saattoivat menettää uudistuksissa kaiken.

Maria Davidintytär oli tehnyt useita työvuosisopimuksia Kartanon alueen taloissa ja tuvissa, joten hänelle oli kertynyt säästöjä lippaaseen työkokemusten lisäksi. Marialla alkoi olla aika perheen perustamiselle ja keskusteltuaan isänsä kanssa asiasta, David neuvotteli torppari Anders Johanssonin pojista sopivaa puolisoa tyttärelleen. Perheet päätyivät vanhimman pojan, Johanin ja Marian liittoon, vaikka Johan oli Mariaa vuosia nuorempi. Ajatellessaan tutuksi tullutta Johania Maria totesi, ettei ikä ollut esteenä – tärkeämpää oli Johanin rauhallinen luonne ja olemus, joka tasoittaisi Marian omaa rohkeaa ja määrätietoista luonnetta. Lisäksi Johan ja veljet Eric ja Anders vanhempineen tuntuivat kuin omalta perheeltä, ja niillä ajatuksilla Maria suostui Johanille vaimoksi. Hän otti puisen lippaan esille, laski omat ja äidin säästökolikot, jonka jälkeen Maria alkoi iltaisin kirjailla punaisin ja harmain langoin Vanamonkukkia ja torpparin ristikuviota valkeaan pellavakankaaseen lisäten siihen kirjaimet M ja J sekä vuosiluvun 1794. Äidin tekemät kirjailut hän laittoi säilöön lippaan pohjalle kuivakukkaterälehtien kanssa. Isä David antoi Marialle myötäjäiskangasta liinavaatteisiin sekä lampaan, jonka villasta hän saisi lankoja neuleisiin ja papin sukkiin siellä käytäessä. Tulevaisuus vaikutti levottomien vuosien jälkeen vihdoin turvalliselta ja pienokaisen liikehdintä vatsanseudulla sai Marian ajatukset valoisaksi. Hän nukahti mielessään toteutuvat haaveet Johanin torppariemäntänä lapsineen.

Maria ja Johan Anderssonin häitä vietettiin kesän kynnyksellä vihreiden silmujen aikaan 1794, pian tyttären Anna Maria Davidintyttären syntymän jälkeen. Hääjuhliin oli kutsuttu Kartanon ystävät, kummit ja sukulaiset. Juhlapöydässä oli uunissa haudutettua porsaanpaistia vihanneksineen ja Anderssonien viljelemiä perunoita eri muodoin valmistettuna. Koivun oksat koristivat talon ja tuvan ovenpieluksia. Morsian oli kirjaillut naisten kanssa mustaan pellavahameeseen ja myssyyn kukkia ja sulhasella oli suvussa kulkenut miesten musta liivillinen housupuku palttinapaitoineen ja hattuineen. Onnittelupuheita pidettiin papin vihkimisen jälkeen ja lahjat avattiin koivun lehtien kahistessa. Marian myötäjäislahjoihin kuuluivat ratsutilan isovanhemmilta

saatu siemenperunapussi ja muniva kana, ratsutilan emännältä saatuja Vanamo-rohtokasveja ja hevosenkenkä oven yläpuolelle tuottamaan onnea. Johanin isä oli valmistanut suvun perillisille puisen kehdon ja äiti oli leiponut juhliin leivonnaisia juomineen. Marian ja Johanin yhteiselämä alkoi työntäyteisten vuosien jälkeen ja jatkui arkisen aherruksen täyttämänä.

Häiden jälkeen puoliso Johan veljineen sopivat yhteistuumin miten he viljelisivät torppari-isäntä Andersin peltoa, joka oli puolitettu vuoroviljelyn sääntöjen mukaisesti viljapelloksi ja laitumeksi. Saman perheen miesväki sai jakaa peltoalan pääluvun mukaan, kun metsän riista ja puut jaettiin sopimuksen mukaan. Johan oli tyytyväinen ratsutilalta saatuun siemenperunaan, sillä lajike oli monipuolinen ja kestävä ja säilyi maakellarissa hyvin talven yli. Perheen muut miehet viljelivät sarallaan vehnää, ohraa ja kauraa, sato jaettiin perheiden kesken. Tallissa oli jokaiselle lehmä ja sika, joiden maito ja liha riitti hyvin tarpeisiin. Yhteistuumin hoidetaan työt, päätti Anderssonin miesväki, vaikka taustalla oli yhä kilpailu torppareiden vuokrasopimuksista ja pitkälliset sarkajakoriidat aiheuttivat kitkaa alueella.

Maria oli tyytyväinen elämäänsä emäntänä ja Anna Marian äitinä tutussa taloudessa ja yhteisössä, hän tuli hyvin toimeen anopin ja emännän kanssa. Maria oli istuttanut rohtoVanamot uuteen yrttitarhaan metsän puoleiseen reunaan, kerännyt ensimmäiset munat leivonnaisiin ja isältä saatu lammas oli laitumella odottamassa kerimistä ja langoiksi kehräämistä. Niissä ajatuksissa Maria tervehti David-isäänsä, joka saapui tupaan tiedustelemaan Marian ja Anna-tyttären vointia. David oli luvannut Ksenialle kohtalokkaan ratsastusretken jälkeen pitää Mariasta hyvän huolen ja luonnollisesti Anna Mariastakin, jolle hän oli huolella valinnut lähisuvusta kummit: Martan ja Lisan, Gustafin ja Andersin. He tulisivat olemaan Anna Marian elämässä tukena, sillä yhteiskunnassa vain poikalapset olivat odotettuja. Torpparisäädystä tarvitaan yhtäläisesti poikia ja tyttöjä, lohdutti David Mariaa, joskin taustalla hän tuumaili oliko esikoistyttöjen syntymät sattumaa vai

kohtaloa – miesväen onneksi ja avuksi syntyi Anna Marialle pikkuveli Alexander Johansson 1797.

1800-luvulle saavuttaessa David Andersson oli toiminut Kartanon alueella perheineen ja sukulaisineen miltei vuosisadan. Anders-poika oli siirtynyt Kalliolan kylään työtehtäviin ja Maria-leski oli poisnukkunut levottomien kapinavuosien seurauksena. David alkoi tuntea tehtävissään väsymystä; vanhuuden merkkejä, hän arveli seuratessaan puoliso Lenan, Johanin ja Marian sekä lasten jouluvalmisteluja tuvassa, jonka piirissä hän oli viettänyt miltei koko elämänsä. David ennakoi suuria muutoksia yhteiskunnassa ja omassa elämässään, jonka johdosta hän sopi Anders-pojan kanssa, että hän katsoisi Anna Marialle Kalliolan kylästä sopivan talouden, johon siirtyä töihin ja josta hänelle löytyisi aikanaan sopiva talonpoika puolisoiksi. Isoisä Davidille tyttärien kasvatusta ja avioon saattamisasiat oli vastuullinen tehtävä poikia suosivassa yhteiskunnassa – niin hän perusteli pojalleen, joka lupasi hoitaa asian toiveiden mukaisesti. Siihen David luotti.

Joulun jälkeen David Andersson ei kyennyt enää hoitamaan työtään Kartanon alueella ja hän siirtyi 1802 vanhempiensa tuttavien sukulaistorppaan Sipilän kylässä. Johan ja Maria perheineen muuttivat pois Kartanon alueelta pian Davidin muuton ja Johanin isän poisnukkumisen jälkeen, sillä uusi aikakausi ja vuosituhat oli alkamassa. Johanin perheellä ei ollut Kartanossa tulevaisuutta, sillä heidän viljelysopimusta ei enää jatkettu vanhempien poistuessa kylästä. David menehtyi keväällä 1804 vallinneeseen punatautiin, joka tainnutti useita Lahden kylästä. Viimeisenä ajatuksenaan David totesi, että oli onni saada elää – ja nähdä lapset ja lapsenlapset.

Keväällä 1807 Anna Maria Davidintytär muutti Kalliolan kylään talonpoika Johanssonin perheen palvelukseen Seppälän talossa, josta oli kiitos velipuoli Anders Davidssonin. David Anderssonin enteet toteutuivat 1809, jolloin Ruotsin vallan aikakausi päättyi Suomen sodan seurauksena ja siirryttiin (Venäjän) suurruhtinaskauden aikaan; talonpojat ja torpparit pysyivät vahvana säätynä koko 1800-luvun ajan.